

**ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ СТРУКТУРНИХ ГАЛУЗЕВИХ ЗМІН
НА ВІДРОДЖЕННЯ АКТИВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Сьогодні Україна здійснює структурну перебудову економіки, здатної забезпечити інноваційно-технологічне оновлення та сталість розвитку. Час висуває більше вимог до економіки та суспільства, потребує значного розвитку форм ділової активності, які можуть призводити до розширення інвестиційної діяльності.

Висунення на перші позиції завдань галузевої реструктуризації насамперед асоціюється з відновленням у секторі А, потребує практичного підтвердження наукових ідей про здатність різних українських парадигм у визначенні напрямів стратегічного розвитку.

Теоретичним та практичним проблемам структурної перебудови економіки, впливу її на відродження активної інвестиційної діяльності та ролі держави в цих процесах приділяють достатньо уваги. Особливої актуальності проблеми набули у зв'язку з вибором Україною орієнтації на європейський розвиток, пов'язаний з інтенсивними змінами у структурі національної економіки.

Проблеми реформування інституційної структури економіки, тобто відносин державного та приватного секторів економіки, розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності, ринкової інфраструктури досліджували С. Шаталін, Я. Корнаї, Дж. Сакс, А. Чухно, І. Бланк, А. Шегда, Ю. Бажал, галузевої структури економіки – Б. Кваснюк, В. Геєць, відтворювальної структури – А. Ілларіонов, А. Гальчинський, інноваційно-технологічної структури – Л. Федулова, Ю. Яременко, Ю. Яковець.

Досягнення ефективності макроекономічного регулювання полягає в анти-інфляційному, фінансово-стабілізаційному, сприятливому для суб'єктів економіки застосуванні загальноєкономічних регулювань.

Метою дослідження є розроблення теоретико-методичних положень щодо перебудови інноваційно-технологічної структури економіки України, потрібної для подолання недостатнього інвестування, технологічної відсталості та забезпечення рівних економічних зв'язків з постіндустріальним світом.

Відповідно до поставленої мети можна сформулювати основні завдання:

- визначити сутність та завдання структурної перебудови національного господарства України;
- проаналізувати особливості та сучасні тенденції інвестиційної діяльності підприємств та інших суб'єктів господарювання в Україні;
- запропонувати напрями подолання інноваційно-технологічної кризи, напрями змін галузевої структури вітчизняної економіки та напрями її перебудови.

Об'єкт даного дослідження – структурні зміни в економічній системі та роль активної державної інвестиційної політики і підприємств у цих процесах. Предмет дослідження – вплив структурної перебудови економічної системи держави на відродження активної інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств та інших суб'єктів господарювання, конкурентоздатності, зумовлений вимогами постіндустріальних змін в економіці країни.

Методологічною основою дослідження є аналітичні, економіко-статистичні, а також загальнонаукові та специфічні методи діалектичного матеріалізму. Було опрацьовано наукові статті, монографії, статистичні щорічники, звіти підприємств.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що напрацьовані результати стосовно впливу змін у галузевій структурі на відродження та розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності можуть бути впроваджені до різних програм інвестиційної діяльності на рівні держави та підприємств.

Уперше ознаки кризи проявилися та стали гостро відчуватися на початку 70-х років минулого століття. Структурна перебудова в ті часи значно змінила галузеві пріоритети розвитку економіки. Збільшення ролі ресурсозбереження,

зменшення попиту на традиційні види сировини і матеріалів відчутно обмежили розвиток деяких базових виробництв і сприяли прискореному розвитку галузей сектору Б.

Пізніше наша країна пережила справді інвестиційний підйом. Глобальні інвестори брали участь у підтримці української економіки, та фундаментальних змін Україна не зазнала. Інвестори отримали негативний досвід вкладання коштів у корумповану економіку. Зараз підприємства можуть втратити другий шанс, бо маємо лише обіцянки радикальних змін. Інвестор сьогодні висуває нові вимоги до державної економічної політики.

Інвестиції в окремі галузі, підприємства та проекти Україна має отримати від зарубіжного інвестора. Як зовнішнім, так і вітчизняним інвесторам цікаві проекти, пов'язані з галузями ІТ, будівництва, фармацевтикою, енергетикою, видобуванням нафти і газу, медициною. Підприємства з іноземними інвестиціями не пішли з ринку повністю. Їхній досвід потрібно застосовувати, розповсюджувати, досягти того, щоб порушувалося питання про формування позитивного іміджу вітчизняного інвестиційного ринку, про можливі реальні позитивні зміни та успішні бізнес-проекти в економіці України.

Економіка нашої держави розвивається, але надто непослідовно. Розвитку сприяють фінансова підтримка міжнародних організацій, достатньо професійне управління державою, високий економічний потенціал. Особливо доцільним є виокремлення із загальної сукупності чинників зростання економіки впливу, що здійснюють структурні зміни на збільшення інвестиційної привабливості підприємств та інших суб'єктів господарювання та їх інвестиційної діяльності. У багатьох дослідженнях підкреслено значення змін у галузевій структурі національного господарства.

Вплив структурних змін в економічній системі на зміну показників називають структурним ефектом [3]. Він вважається позитивним, коли структурні зміни відбуваються одночасно з високими темпами росту економіки. Його вважають негативним, якщо індекс структурних змін незначний. Науково-технічний

прогрес впливає на розвиток та перетворення продуктивних сил, відбувається світова технологічна революція. Економічні пропорції зорієнтовано на розвиток торгівлі та послуг і пов'язано зі зменшенням обсягів виробництва.

Структурні зміни в економіці – головне завдання державних органів управління та структурної політики, яку вони впроваджують. Економічний розвиток у наслідок рухливості світової системи господарювання залежить від зміни співвідношення між сферами і галузями національного господарства. Із загального погляду, державна структурна політика є обґрунтуванням завдань, змісту і характеру структурних перетворень між секторами економіки, галузями, напрямками економічної діяльності. Сьогодні перед нашою країною стоїть завдання визначитися з комплексом заходів фінансового, податкового, організаційного характеру щодо підтримки розвитку елементів економічної системи, які забезпечують зростання економіки та розв'язання проблем. Передусім завдання полягає у суттєвих технологічних змінах у промисловості, нарощуванні обсягів виробництва продукції машинобудування, приладобудування, металообробки, а також оновленні галузей хімічного виробництва, енергетики, тобто діяльності, що складає основу сильної економіки країни.

Сьогодні науковці визначають два види структурної політики: консервативна та сучасна активна. Структура змінюється внаслідок зміни рентабельності. Ці зміни зумовлені різними впливами ринкового та неринкового характеру. Серед чинників потрібно назвати такі: сучасний менеджмент, циклічний характер економічного розвитку, інноваційні досягнення, розвиток економічних знань, зміни в управлінській діяльності, глобалізаційні процеси в економіці.

Отже, потрібно вказати на особливе значення ринкового саморегулювання. Воно забезпечує структуру економіки, що найбільш відповідає вимогам ринку. В одних умовах цей процес відбувається достатньо швидко, в інших – повільно та з додатковими соціальними ускладненнями. Іноді цей процес призводить до значних соціальних втрат. Ринок регулює, але в час швидких змін не можна повністю покладатися на «правило невидимої руки».

Активна структурна інвестиційна та інноваційно-технологічна політика полягає в широкому застосуванні державою державних важелів з метою прискорення сучасних структурних змін. Держава визначає стратегію розвитку завдання, керує змінами. Від держави залежить, буде країна «банановою республікою», «країною зеленого туризму» чи країною самодостатнього та сталого розвитку.

З метою формування моделі політики щодо структури економіки та обґрунтування заходів, спрямованих на розвиток інвестиційної діяльності, застосовують альтернативи рішень.

Нестабільна економічна та політична ситуація, анексія деяких територій, а також військові дії не сприяють бізнесу й інвестиційній діяльності зокрема. За результатами рейтингу інвестиційної привабливості International Business Compass, який проводить щорічно Гамбурзький інститут світової економіки (HWWI) спільно з компанією BDO International, Україна порівняно з минулим роком піднялася на 20 позицій й вийшла на 89 місце. А за світовим рейтингом легкості ведення бізнесу (Doing Business) ми посіли 83 місце [1].

Україна за сильної міжнародної підтримки має обрати стратегію збалансованого галузевого розвитку. Позитивні чинники останнім часом пов'язані передусім зі стабілізацією економічної ситуації в країні (усунення корупційних схем, стабілізація економіки, відновлення співпраці з МВФ та зміцнення курсу гривні, покращення структури експорту, обмеження дефіциту бюджетів усіх рівнів), а також із першими кроками щодо реформ (скорочення держапарату, держзакупівель (запровадження системи «Прозоро»), удосконалення системи оподаткування, патрульна поліція, заходи щодо дерегуляції зовнішньоекономічної діяльності).

Реформи, що стосуються всіх сфер національної економіки, безумовно, мають стати двигуном поліпшення економічної ситуації в державі. Зарубіжний інвестор очікує на умови транспарентності та посилення правової юрисдикції. Негативно впливають на інвестиційну привабливість країни і підприємств не власне зміни, а їх динаміка. Завжди трансформації, навіть позитивні в перспективі, роблять країну надто ризиковою для потенційних інвесторів. Замість

суттєвих збалансованих структурних реформ бачимо хаотичність та відсутність обґрунтованого вектору стратегічних змін. Слабка передбачуваність політичних і економічних дій, їх наслідків, зниження до нульового значення результатів прогнозованих очікувань знижує конкурентоздатність та інвестиційну привабливість країни та бізнесу.

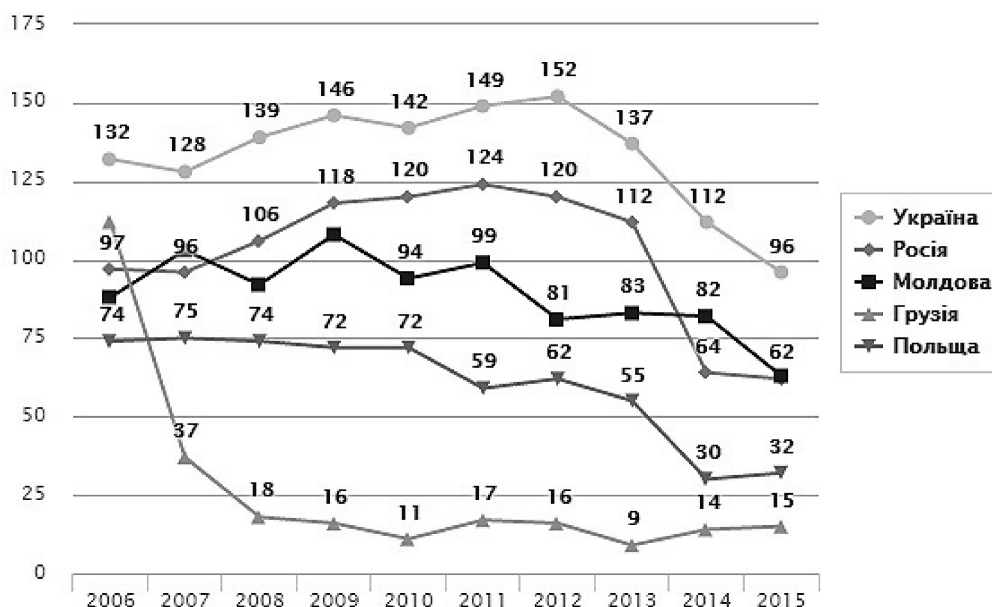

Рис. 1. Україна в рейтингу інвестиційної привабливості та світовому рейтингу легкості ведення бізнесу (Doing Business), 2006–2015 рр.
(джерело: [2])

Проблеми інвестиційної привабливості вітчизняних суб'єктів бізнесу є відбитком нашого менталітету і не лежать лише у площині реформ. Вітчизняним виробникам важливо вирости до розуміння економічної доцільності і недоцільності, засвоїти основи торгівлі на базі підрахунку створеної додаткової вартості, оволодіти маркетинговими технологіями та знаннями зі створення інноваційних продуктів та інтелектуальної власності.

Угода з ЄС сприяла виходу на європейський ринок. Та українські підприємці – нащадки планової економіки – не досить успішно використовують можливості. Іноземні інвестори знають особливості українського ринку, тому лише потенційно високоприбуткові проекти і зараз знаходять інвесторів.

Однією з найгостріших сучасних проблем української економіки вважають девальвацію валюти.

За даними Держстату України, у 2015 р. в економіку країни іноземні інвестори вклали 3763,7 млн дол. США та вилучили 891,3 млн дол. США прямих інвестицій у вигляді акціонерного капіталу [3].

З початку інвестування обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в економіку нашої країни станом на 31.12.2015 складав 43371,4 млн дол. США [3].

Інвестиції як правило направляють у вже розвинені галузі та напрями економічної діяльності.

На промислових підприємствах зосереджено третину загального обсягу прямих інвестицій у нашу країну, у фінансових та страхових установах – четверту частину.

До десятки найвпливовіших країн-інвесторів, які забезпечують 83,0 % загального обсягу прямих інвестицій, входять Німеччина, Австрія, Швейцарія, Нідерланди, Російська Федерація, Кіпр, Велика Британія, Віргінські Острови (Брит.), Франція та Італія.

У 2015 р. обсяги залучених капітальних інвестицій підприємствами України складають 94,0 % до 2014 р. (рис. 2) [3].

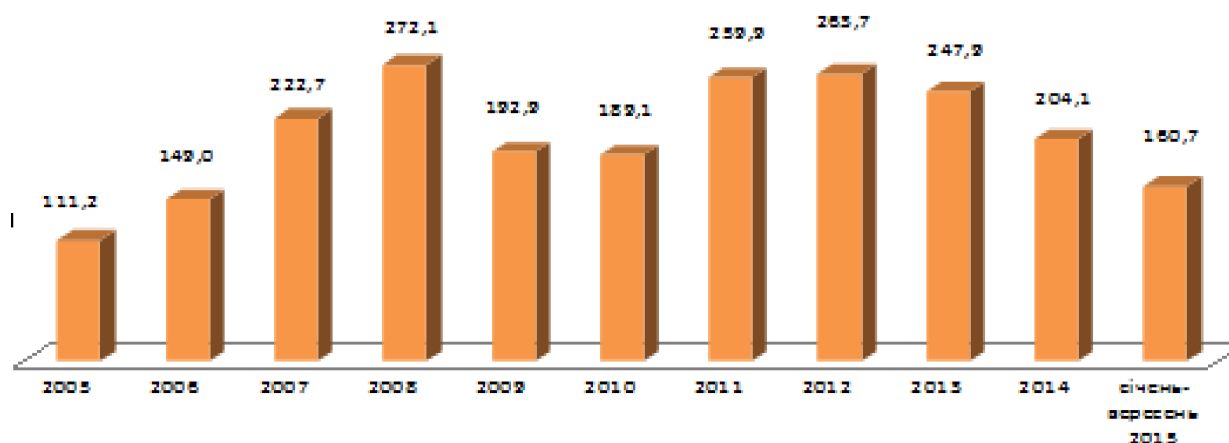

Рис. 2. Динаміка капітальних інвестицій в Україні, 2005–2015 рр.

Приросту капітальних інвестицій у 2015 р. досягнуто в багатьох регіонах України. Провідними галузями економіки за обсягами залучення капітальних

інвестицій є промисловість – 38,4 %, будівництво – 17,2 %, інформаційна та телекомунікаційна сфери – 12,2 %, сільське, лісове та рибне господарства – 11,9 %, сфера оптової та роздрібною торгівлі; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 8,8 %, транспортно-складське господарство, сфера поштових та кур'єрських послуг – 7,4 %, діяльність, пов'язана з операціями з нерухомим майном – 4,0 % [5].

Потенційно Україну визнають як національну економіку, що може стати дуже успішною. Країна залишається привабливою для інвестицій та інтегрованою у світове господарство. Першочергово потрібно, скориставшись потенціалом, реалізувати ті програми, що вже розроблено та які залишаються стратегічно важливими.

На сучасному етапі для України вкрай важливим завданням є забезпечення структурної перебудови, яка б сприяла інноваційно-технологічному оновленню економіки відповідно до міжнародних вимог конкурентоздатності, тобто різноманіття продукції, виробленої країною, може інформувати про рівень розвитку технологій.

Джерела інвестування формуються в процесі діяльності підприємства. До такої діяльності відносять виробництво, що дає прибуток, розміщення акцій, інших операцій, які ведуть до зростання обсягів власного капіталу, інші види діяльності. В умовах дефіциту коштів забезпечують збалансування загального обсягу всіх видів надходження із загальною сумою інвестиційних витрат та рівномірність потоків надходження коштів.

Складовою діяльності є виділення коштів на погашення позик, отриманих раніше, сплата в грошовій формі дивідендів власникам, викуп акцій, випущених підприємством раніше.

Здійснюючи капітальні вкладення господарським способом, підприємства утворюють додаткові власні джерела фінансування капітальних вкладень. До них належать планові накопичення; економія за будівельно-монтажними роботами; мобілізація внутрішніх ресурсів. Їх обсяг як джерел фінансування капітальних вкладень таким способом зростає.

Планові накопичення, виконувані господарським способом, визначають відповідно до встановленого розміру надходжень і вартості робіт, які проводять господарським способом.

У процесі управління капітальними інвестиціями дуже важливо орієнтуватися на встановлення їх оптимальної структури. Розміри фінансування капітальних інвестицій залежать від структури інвестиційних витрат та зміни індексу цін.

В умовах дефіциту коштів забезпечують узгодженість загальних обсягів надходження коштів із загальним розміром інвестиційних витрат, а також рівномірність надходження коштів.

Щоразу підприємствам доцільно розраховувати вартість залучених із різних джерел інвестиційних ресурсів та визначати їхню середню вартість.

Вимірювання рівня розвитку є складним завданням. Багато зусиль вчених і фахівців направлено на розробку необхідних для цього інструментів, таких, наприклад, як індекс економічної складності – ECI (Economic Complexity Index).

Розгляньмо, як змінювалася в часі та порівняно з іншими країнами позиція нашої держави в рейтингу ECI. Застосовувати ECI починають із припущення, що чим більшим є запас знань країни про виробничі процеси, тим більше продукції країна може створювати і тим складнішою ця продукція буде.

Протягом двох десятиліть позиції України в рейтингу знижувалися. Варто зазначити, що тенденції в країнах ЄС і країнах, які не входять до ЄС, відрізняються. Тоді як Угорщина, Словаччина і Польща поліпшили свої позиції, Україна, РФ, Білорусь і Молдова в рейтингу опустилися. Сегментування експорту України за галузями і товарами дозволяє визначити причини погіршення вимірюваної складності вітчизняної економіки.

У 2015 р. український експорт становили послуги, метали, енергетика, мінеральні ресурси, продукти харчування та рослинного походження в обсягах, що навіть перевищують частку цих галузей у 1996 р. – майже 70 %. Через це названі галузі в середньому є найменш складними за показником ECI.

Рівень експортної складової ВВП України перевищує половину, що вважається занадто високо. Україна перебуває за межею допустимого значення зовнішньоекономічної безпеки за рівнем експортної складової ВВП. Маємо співвідношення зовнішньоторговельного обороту і ВВП понад 100 %, що підтверджує вразливість економіки в міжнародній економічній системі.

Для того, щоб іноземний інвестор вкладав в Україну, потрібно забезпечити такі умови оподаткування, страхування, які гарантуватимуть підприємцям зрозумілі та прозорі правила гри. Отже, потрібно не лише вдосконалити законодавство, подолати корупцію, а й надавати як внутрішнім, так і зовнішнім інвесторам гарантії захисту. Назріла потреба створити максимальні умови сприяння розвитку малого та середнього українського бізнесу, частка якого у створенні ВВП занадто низька та порівнювана з часткою, властивою для країн із дуже низьким рівнем розвитку.

Дані з табл. 1 показують, що частка складніших галузей – машинобудування, хімічної продукції, електрообладнання, транспортних засобів – у 2014 р. склала 15 %, знизившись на 5 % порівняно з 1996 р. Можна зробити висновок, що з середини 90-х р. минулого століття український експорт не переорієнтувався на більш складні галузі. Структуру українського експорту за галузями показано в табл. 1.

У таблиці наведено частку в українському експорті та показники індексу економічної складності в 2014 р. для деяких товарів. Як і стосовно країн, більш високі значення індексу для товарів означають їхню більш високу складність. ЕСІ розглядає товари як ті самі в різних країнах.

Для зрозумілої інтерпретації значень ЕСІ за 2014 р., варто зауважити, що значення ЕСІ найскладнішої економіки Японії становило 2,20, а України складає 0,42; четверта частина товарів має ЕСІ вище 2,24, одна друга товарів має ЕСІ вище 1,07 і ще одна четверта найменш складних товарів має ЕСІ нижче 0,43.

Також у таблиці 1 подано дані про 10 товарів із найбільшими частками в експорті в 1996 р. і 2014 р. з їх сукупною часткою близько 50 % у кожному році.

Основні експортні товари та їх частка в експорті України в 1996 р. та в 2014 р.

Галузь	1996 р.			Галузь	2014 р.		
	Частка в експорті %	Характеристика	Показник ЕСІ		Частка в експорті %	Характеристика	Показник ЕСІ
Метал	9	прокат	1,59	метал	9	напівфабрикати із заліза та сталі	0,06
Продукти харчування	6	цукор	-2,15	мінеральні ресурси	8	залізна руда	-2,80
Метал	5	напівфабрикати із заліза та сталі	0,06	продукція рослинного походження	7	олія та насіння	-0,88
Хімічна продукція	4	міндобрива	-0,90	продукція рослинного походження	7	насіння кукурузи	-0,96
Мінеральні ресурси	4	залізна руда	-2,8	продукція рослинного походження	5	пшениця	0,71
Метал	4	хімпродукція	1,77	метал	5	прокат	1,59
Метал	4	феросплави	-1,41	метал	3	прутки із сталі	0,76
Метал	4	вироби із сталі	2,60	метал	2	феросплави	-0,41
Мінеральна продукція	3	нафтопродукти	-0,35	продукти харчування	2	жмих	-0,87
Метал	3	прутки із заліза та сталі	1,33	продукція машинобудування	3	провід, кабель	-0,31
Метал	3	труби з круглим розрізом	0,38				
Метал	3	труби безшовні	2,32				

Джерело: авторська розробка на підставі даних МЕРТУ «Економічна ситуація та макроекономічне прогнозування».

По-перше, у 2014 р. спостережено велику важливість злуків – технологічно нескладної продукції. По-друге, відсутнє переорієнтація виробництва на більш складні товари. Так, серед виробів із металів частка напівфабрикатів зі сталі зросла порівняно з часткою більш складного гарячекатаного заліза.

Ці тенденції не вплинули б негативно на позицію нашої країни в рейтингу ЕСІ, аби економіки інших країн розвивалися так само. Однак багато країн підвищили складність економік і, ймовірно, поліпшили запас технологій і виробничих знань. Наприклад, Румунія і її експортна структура. У 1996 р. більш ніж чверть румунського експорту складала продукція текстильної галузі, іншу чверть становили метал і мінеральні продукти. Машини, електричне обладнання та транспортні

засоби становили близько 8 %. У 2014 р. частка більш складних машин і транспортного устаткування зросла до 45 % за рахунок більш відсталих галузей. Саме це сприяло підйому Румунії в рейтингу ЕСІ на десять позицій порівняно з 2004 р. та допомогло обійти Україну.

Така ж ситуація склалася в експортній структурі Польщі, Угорщини і Словаччини – усі ці країни змінили експортну структуру в бік більш розвинених галузей. З іншого боку, РФ, Білорусь і Молдова ще значно залежні від експорту менш складних товарів.

Розглянувши питання технологічності економіки України, пов'язане з таким критерієм, як індекс економічної складності, ми дійшли висновку про їх взаємозв'язок. Спостережено тенденцію втрати українською економікою позицій своєї технологічності, промислового потенціалу, можливостей росту експорту за рахунок несировинної складової. Україна поступово почала відставати від країн-лідерів за показниками економічної складності, оскільки структура експорту не змінювалася до більш складних галузей та інноваційних товарів. У суспільстві в цілому та в економіці існують проблеми, які не дозволяють Україні показувати очікувані результати та результати, яких досягли країни в перехідний період. Україна пішла шляхом найменшого супротиву у зміні структури галузей.

На підставі чинної структури все частіше розглядають авіаційну промисловість, вугільну галузь, суднобудування, харчову промисловість, сільське господарство.

Дослідження підтверджує, що підходом повинна бути не пріоритетність галузей, а загальний розвиток усіх галузей. Наша держава має всі шанси та можливість стати значним виробником складної інноваційної продукції в центрі Європи. Наслідками стануть продовження співпраці з МВФ, отримання різноманітної підтримки та допомоги Заходу, подальше зростання ВВП України, а також відродження активної інвестиційної діяльності підприємств з залученням іноземних інвесторів. Перерозподіл бюджету держави є лише наслідком її активної інвестиційної діяльності.

Інвестиційну привабливість підприємств України треба підвищити будь-якими способами. Уже сьогодні є сфери, у яких іноземні інвестори цілком реальні. Перспективними напрямками інвестування найближчим часом буде багато видів економічної діяльності і бізнес-проектів.

З метою формування оптимальної структури джерел фінансування інвестиційних проектів доцільно щоразу розраховувати вартість залучених інвестиційних ресурсів із різноманітних джерел та визначати їхню середню вартість. Потрібно використовувати всі резерви.

Список використаних джерел:

1. Борейко В. І. Вплив змін у промисловому комплексі на розвиток економіки України / В. І. Борейко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Сер. «Економіка». – 2014. – Вип. 25. – С. 4–8.
2. Якубовський М. Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року / М. Якубовський, В. Новицький, Ю. Кіндзерський // Економіка України. – 2014. – № 11. – С. 4–20.
3. The Atlas of Economic Complexity С.Мелешук, PhD candidate, Каліфорнійський університет в Берклі, voxukraine.org, 2013
4. [http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан інвестиційної діяльності в Україні-Міністерство економічного розвитку і торгівлі](http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні-Міністерство%20економічного%20розвитку%20і%20торгівлі), 2015

Н. О. Кушакова

СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗНИЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Висока частка продукції металургійної галузі у вітчизняному експорті і валютних надходженнях суттєво позначається на зовнішньоторговельній політиці України і на процесах економічної інтеграції. Приблизно 10 років тому гірничо-металургійний комплекс України забезпечував більш ніж 25 % внутрішнього валового продукту і більш ніж 40 % валютних надходжень [3, с. 4]. Однак в останні роки обсяги виробництва металургійної продукції неухильно зменшуються. Так, реалії 2015 р. свідчать про зменшення в Україні обсягів